

**Bijlage A Literatuurstudie van de Wet tijdelijk huisverbod en de methodiek
'Eerste hulp bij een huisverbod'**

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
1. De doelen van de Wet tijdelijk huisverbod	2
1.1 Bescherming voor potentiële slachtoffers.....	4
1.2 Op korte termijn hulpverlening aan de betrokkenen	6
1.3 Rust voor het slachtoffer door een contactverbod.....	6
1.4 De signaalfunctie van het huisverbod.....	7
1.5 Een huisverbod bij kindermishandeling.....	8
2. De doelen van de methodiek 'Eerste hulp bij een huisverbod'	9
2.1 Het stoppen van de eerste crisis	10
2.2 Het motiveren voor hulp.....	13
2.3 Het maken van een goede probleemanalyse.....	16
3. Kenmerken van uithuisgeplaatsten en achterblijvers.....	17
3.1 Kenmerken van slachtoffers	18
3.2 Kenmerken van plegers	19
3.3 Kenmerken van relaties waarbinnen geweld voorkomt.....	22
3.4 De visie van de samenwerkende organisaties in de provincie Groningen op de kenmerken..	22
4. Conclusies literatuurstudie	25
4.1 Conclusies	25
4.2 Hypothesen en invloedrijke factoren.....	26
Literatuur	29

Inleiding

In deze bijlage worden de doelen en achterliggende mechanismen van zowel de Wet Tijdelijk Huisverbod als de doelen van de methodiek 'Eerste hulp bij een huisverbod' geanalyseerd op basis van nationale en internationale literatuur. Daarnaast worden de beoogde werkzame elementen onderzocht op de uitvoering in de praktijk door de ketenpartners. Hieruit vloeien de verwachte effectieve elementen en hypothesen voort, welke in de conclusie (paragraaf 4.2) aan bod zullen komen.

Met het oog op de achterliggende mechanismen die toe worden geschreven aan de werking van de wet is per doel gezocht naar zowel binnenlandse als buitenlandse literatuur die deze mechanismen doorgronden. Waar mogelijk is literatuur gebruikt dat na het jaar 2000 gepubliceerd is. Indien er geen recente literatuur beschikbaar was, maar wel literatuur aanwezig was dat voor het jaar 2000 is gepubliceerd, is hier gebruik van gemaakt. Er is zowel gezocht op beschrijvende literatuur als op empirische onderzoeken.

Voor het zoeken van literatuur is voornamelijk gebruik gemaakt van het internet. De zoekmachines PiCarta, SocINDEX, Web of Science en Google Scholar zijn geraadpleegd. Daarnaast is gebruik gemaakt van informatie uit de bibliotheek van de Rijksuniversiteit Groningen.

1. De doelen van de Wet tijdelijk huisverbod

Een tijdelijk huisverbod kan opgelegd worden aan iemand die een onmiddellijk en ernstig gevaar oplevert voor één of meer personen met wie een huishouding gedeeld wordt (Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2008). Het opleggen van een huisverbod heeft een tweeledig doel. Enerzijds kan hiermee de onmiddellijke veiligheid van de bedreigde personen worden gewaarborgd, door (verdere escalatie van) huiselijk geweld te voorkomen. Anderzijds creëert het huisverbod een periode waarin maatregelen genomen kunnen worden om de dreiging van het geweld op de langere termijn weg te nemen.

Subdoelen

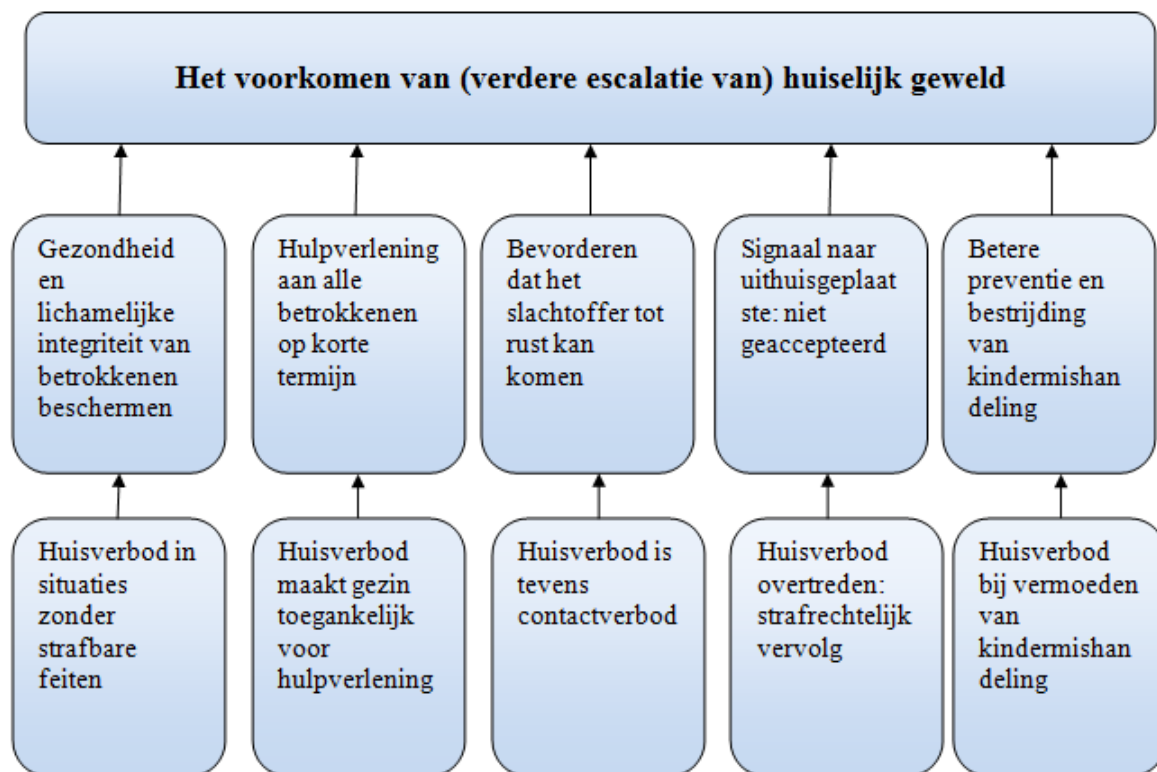
In de Memorie van Toelichting van de Wet tijdelijk huisverbod worden een aantal subdoelen beschreven:

1. Bescherming voor potentiële slachtoffers ook voordat er een strafbaar feit begaan is.
2. Voortdurende spanningen en de eventuele daaraan ten grondslag liggende geweldsspiraal wegnemen door middel van hulpverlening.

3. Adempauze creëren om maatregelen te treffen die (de dreiging van) huiselijk geweld kunnen wegnemen (bijvoorbeeld straat- en contactverbod aanvragen of echtscheidingsprocedure starten).
4. Een signaal aan de uithuisgeplaatste afgeven dat de samenleving het geweld niet accepteert.
5. Nieuwe kansen bieden in de preventie en de bestrijding van kindermishandeling.

In de landelijke procesevaluatie van de Wet tijdelijk huisverbod stellen Schreijenberg, De Vaan, Vanoni en Homburg (2010) een beleidstheorie op om 'de bedoeling van de wetgever inzichtelijk te maken'. Voor elk subdoel van de wet beschrijven zij een achterliggend causaal mechanisme en komen zij tot een conceptueel model.

Figuur 1: Het conceptueel model

(Bron: Procesevaluatie wet tijdelijk huisverbod, Schreijenberg et al., 2010)

Op welke theoretische onderbouwing of resultaten van eerder uitgevoerde onderzoeken de geformuleerde mechanismen zich baseren blijft zowel in de Memorie van Toelichting als in de landelijke procesevaluatie onduidelijk. In de volgende paragraaf worden de subdoelen van de Wet tijdelijk huisverbod daarom geanalyseerd aan de hand van binnenlandse en buitenlandse literatuur waarbij rekening wordt gehouden met de manier waarop uitvoering wordt gegeven aan de wet in de praktijk.

1.1 Bescherming voor potentiële slachtoffers

In de eerste plaats is het huisverbod bedoeld om huiselijk geweld te voorkomen. De Wet tijdelijk huisverbod beoogt de (potentiële) slachtoffers van huiselijk geweld bescherming te bieden, ook daar waar nog geen sprake is van een strafbaar feit. Dus voordat er sprake is van geweld kan het inzetten van de maatregel potentiële slachtoffers beschermen tegen geweld.

Uit de Groningse procesevaluatie (Regionale Projectgroep Huisverbod, 2010) blijkt dat bij 97% van de 110 onderzochte huisverboden een uithuisplaatsing werd opgelegd terwijl de uithuisgeplaatste tegelijkertijd aangehouden werd. In deze gevallen werd de uithuisgeplaatste tevens verdacht van het plegen van een strafbaar feit. Waarschijnlijk betrof dit aan geweld gerelateerde feiten. Dit is een hoger percentage dan uit de landelijke procesevaluatie blijkt; hierin was er bij 86% van de opgelegde huisverboden samenloop met een strafrechtelijk traject (Schreijenberg et al., 2010). Gegeven deze percentages lijkt het erop dat huisverboden vooral worden opgelegd in situaties van huiselijk geweld waar al ingrepen werd. Dit ingrijpen bestaat in de provincie Groningen sinds 2004 uit het aanbieden van hulpverlening aan het slachtoffer en de verdachte na een aanhouding. Van de beoogde preventieve werking van de Wet tijdelijk huisverbod, als aanvulling op deze bestaande praktijk om in te kunnen grijpen bij dreiging van geweld, wordt in de praktijk (nog) nauwelijks gebruik gemaakt.

Ten tweede wordt getracht het slachtoffer te beschermen door middel van het uit huis plaatsen van de verdachte en het contactverbod dat daarmee gepaard gaat. In de periode dat het huisverbod van kracht is, mag de uithuisgeplaatste niet naar huis terugkeren. Een huisverbod kan, wanneer een situatie voldoet aan de eerder genoemde BOD-criteria en de risicotaxatie hier aanleiding toe geeft, opgelegd worden in verscheidene situaties van huiselijk geweld. Ook zijn er wanneer het partnergeweld betreft verschillende typen relaties waarbinnen het geweld zich kan afspelen. Deze verschillende typen relaties kunnen van invloed zijn op de mate waarin de geboden bescherming effectief is.

Johnson (2008) onderscheidt, voortbordurend op een eerdere indeling (Johnson, 1995; Johnson en Ferraro, 2000), vier vormen van agressieve partnerrelaties: het situationele partnergeweld (*Situational Couple Violence*), het intieme terrorisme (*Intimate Terrorism*), het verzet met geweld oftewel geweld uit zelfverdediging (*Violent Resistance*) en ten slotte de wederzijdse gewelddadige controle (*Mutual Violent Resistance*). Binnen het *Situational Couple Violence* kunnen afhankelijk van de situatie één of beide partners geweld tegen elkaar gebruiken. Er is bij dit type partnergeweld geen sprake van een algemeen patroon van controle in de relatie. De frequentie waarmee het geweld plaatsvindt is bij dit type lager dan bij het *Intimate Terrorism*, hoeft niet per

definitie steeds ernstiger te worden, betreft vaker minder ernstig geweld en is vaker tweezijdig (Johnson, 2008). Aan het gebruik van geweld binnen het *Intimate Terrorism* ligt daarentegen wel een patroon van controle ten grondslag. Bij dit type partnergeweld is er vaak sprake van frequenter en steeds ernstiger geweld en is de pleger vaker een man. Wanneer er sprake is van *Violent Resistance* betreft het meestal een vrouw die geweld gebruikt om zichzelf te beschermen tegen de gewelddadige, controlerende partner. Het type *Mutual Violent Resistance* kenmerkt zich door een relatie waarin beide partners controlerend en gewelddadig zijn. Dit type relatie lijkt zeldzaam en hier is nog weinig onderzoek naar gedaan (Johnson, 1995; Johnson en Ferraro, 2000; Johnson, 2008).

Holtzworth-Monroe, Meehan, Rehman en Marshall (2002), experts op het gebied van relatietherapie en huiselijk geweld, hebben richtlijnen geschreven voor de beoordeling van de verschillende type plegers van huiselijk geweld. Zij omschrijven verschillende clusters plegers, waarbij drie clusters onderscheiden worden. Het eerste cluster komt overeen met de groep die *Situational Couple Violence* pleegt, welke zij categoriseren onder de noemer *family only*. De andere twee typen refereren naar twee verschillende vormen van het zogenoemde *Intimate Terrorism*, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen het type *borderline/dysphoric* en het type *generally violent/antisocial*. De clusters verschillen naar persoonlijkheid van de pleger, het patroon van geweld, de houding tegenover vrouwen en de mate waarin de pleger op zoek is naar controle.

Plegers die gecategoriseerd worden als *borderline/dysphoric* en *generally violent/antisocial* scoren hoog op controle, wat overeenkomt met het *Intimate Terrorism* dat omschreven is door Johnson (2008). De pleger met dysforie of een borderlinestoornis gebruikt matig tot ernstig geweld, welke vooral gericht is op de vrouwelijke partner. Het antisociale, psychopathische of in het algemeen gewelddadige type gebruikt het meeste geweld, zowel binnen als buiten de relatie en de familie. Daarentegen is het *family only* type voornamelijk betrokken bij *Situational Couple Violence*, gebruikt dit type het minste geweld en komt deze pleger met minder psychopathologie (Johnson 2006; Neeleman en Toering, 2010).

Wanneer er een huisverbod opgelegd wordt, kan het type relatie en het daarmee samenhangend het type pleger van invloed zijn op de mate waarin het huisverbod bescherming biedt. Het is de vraag of een huisverbod voldoende bescherming biedt aan slachtoffers van *Intimate Terrorism* en de aangeboden (vervolg)hulpverlening voldoende mogelijkheden biedt om de destructieve patronen te doorbreken. Aan de andere kant kan het huisverbod partners die te maken hebben met *Situational Couple Violence* een kans bieden om het geweld in de relatie te stoppen en, met ondersteuning van hulpverleners, geweldloze strategieën te ontwikkelen voor het oplossen van conflicten.

1.2 Op korte termijn hulpverleners aan de betrokkenen

In Groningen is de methodiek 'Eerste hulp bij een huisverbod' ontwikkeld om de betrokkenen bij een huisverbod tijdens het huisverbod hulp te bieden en vervolghulpverlening op te zetten. De hulpverleners zijn waar mogelijk binnen een uur beschikbaar voor de betrokkenen. Het vergroten van de acceptatie van hulpverlening door zo snel mogelijk hulp aan te bieden na een incident van (dreigend) geweld stoelt op de theorie van de geweldsspiraal. De acceptatie van hulpverlening blijkt op dat moment erg groot (Regionale Projectgroep Huisverbod, 2010). In hoofdstuk 2 worden de doelen van deze methodiek toegelicht.

1.3 Rust voor het slachtoffer door een contactverbod

Wanneer er een huisverbod wordt opgelegd, dan houdt dit huisverbod tevens een contactverbod in. Dit contactverbod zorgt ervoor dat het slachtoffer tot rust kunnen komen en kan een verdere escalatie van huiselijk geweld voorkomen.

Van de huisverboden die tussen 1 april 2009 en 1 april 2010 in Groningen zijn opgelegd, is van 10% bekend dat deze werd overtreden (Regionale Projectgroep Huisverbod, 2010). Hierbij noteerde de politie dat de indruk bestond dat niet alle overtredingen gemeld werden. Ook is niet duidelijk of een overtreding van het huisverbod gepaard ging met (een dreiging van) nieuwe geweldplegingen.

De vraag is of, wanneer er sprake is van wederzijds gebruik van geweld in conflictsituaties (*Situational Couple Violence*), de betrokkenen de uithuisplaatsing en het contactverbod als recht doende aan hun situatie beschouwen. Immers, beide kunnen in staat zijn geweld te gebruiken, afhankelijk van de situatie. Dit maakt het risico op een overtreding van het contactverbod (zonder dat hier melding van wordt gedaan) groter. Deze overtredingen zullen echter in mindere mate gepaard gaan met herhaald geweld. Indien controlemechanismen aan het geweld ten grondslag liggen geeft een overtreding van het contactverbod wel een groter risico op herhaald geweld.

In zijn algemeenheid kunnen door het slachtoffer aangevraagde beschermende maatregelen effectief zijn. Fischer en Rose (1995) hebben slachtoffers van huiselijk geweld ($n=287$) ondervraagd naar de mate waarin zij zich beschermd voelden door het rechtssysteem. Zij laten zien dat, zelfs bij een overtredingen van een beschermende maatregel door de pleger, het slachtoffer zich ondersteund voelt doordat er een maatregel is uitgesproken. Het merendeel van de slachtoffers (98%) voelde meer controle over hun leven en 89% voelde meer controle binnen de relatie. Logan en Walker (2009) bevestigen dit beeld. Zij deden onderzoek onder 698 vrouwen

naar de effecten van door slachtoffers aangevraagde beschermende maatregelen in de Verenigde Staten, zowel ten aanzien van een overtreding van de maatregel door de pleger, als ten aanzien van de ervaringen van slachtoffers. De ondervraagde vrouwen volgden zij twaalf maanden lang. Bijna 60% van de vrouwen gaf aan dat de maatregel overtreden was, terwijl bijna 80% van de vrouwen de beschermende maatregel (redelijk) effectief vond en zich beschermd voelde tegen partnermishandeling (Logan en Walker, 2009). Invloedrijke negatieve factoren voor de beleving van bescherming zijn stalking en (zeer) ernstig geweld. Dit zijn gedragingen die plegers van het type *Intimate Terrorism* voornamelijk toepassen. Dit beeld wordt bevestigd door de ervaringen in Oostenrijk, waar geconstateerd werd dat een uithuisplaatsing problematisch is wanneer er sprake is van een psychiatrisch ziektebeeld bij de pleger en er sprake is van zeer ernstig geweld (Lünnemann et al., 2002).

In zowel het onderzoek van Logan en Walker (2009) als dat van Fischer en Rose (1995) werden de effecten van beschermende maatregelen onderzocht die door het slachtoffer zelf aangevraagd werden. Bij een huisverbod is de instemming van het slachtoffer geen voorwaarde. Dit betekent dat het slachtoffer in mindere mate controle heeft over de situatie, wat een negatieve invloed kan hebben op de mate waarin het slachtoffer zich erdoor versterkt voelt.

Een ander punt is dat, hoewel er steeds meer onderzoek is naar de effecten van civiele maatregelen zoals een straat- en contactverbod, de effectiviteit ervan vooral wordt gezocht in de afname van het geweld en de mate waarin het slachtoffer zich beschermd voelt. De focus ligt daarbij op het beëindigen van de relatie; het voortduren van de relatie is een indicatie voor een verhoogd recidivegevaar (Logan en Walker, 2009; Goldfarb, 2008). In geen van de onderzoeken naar de beschermende maatregelen is het effect meegenomen van een periode van rust om tot weloverwogen keuzes te komen ten aanzien van de relatie. Ook het recidivegevaar door een eventuele nieuw gevormde relatie met een andere partner wordt niet in beschouwing genomen.

1.4 De signaalfunctie van het huisverbod

Een huisverbod geeft een signaal aan de pleger af dat geweld niet getolereerd wordt. Een dergelijk ingrijpen van overheidswege zou ervoor zorgen dat er minder herhaald slachtofferschap van huiselijk geweld plaatsvindt. Een eventuele overtreding van een huisverbod kan iets zeggen over hoe de uithuisgeplaatste het signaal opgevangen heeft. Dit kan zowel door het overtreden van het contactverbod door middel van telefonisch contact of via e-mail zijn, maar ook door zich te begeven in of om het huis waarvoor het huisverbod geldt. Zoals eerder opgemerkt, is bekend dat 10% van de huisverboden in Groningen tussen 1 april 2009 en 1 april 2010 is overtreden,

waarbij de politie aangaf dat dit in werkelijkheid waarschijnlijk een hoger percentage is. Een overtreding betekent echter niet per definitie dat er opnieuw geweld plaatsvindt en vindt, zoals eerder beschreven, waarschijnlijk (afhankelijk van de aard van de relatie) om verschillende redenen plaats.

Het vermoeden van de politie dat huisverboden vaker dan in 10% van de gevallen werden overtreden is waarschijnlijk reëel. Veldonderzoek laat zien dat beschermende maatregelen met regelmaat overtreden worden. In het onderzoek van Logan en Walker (2009) rapporteerde 60% van de slachtoffers een overtreding van de beschermende maatregel. Wat de herhaling van geweld betreft hebben Sherman en Berk (1984) door middel van experimenteel onderzoek laten zien dat gearresteerde verdachten minder herhaling van geweld laten zien dan verdachten die de opdracht krijgen te vertrekken ($n=205$). Zij hebben de verdachten tot zes maanden na de interventie die door de politie is ingezet gevolgd. Het arresteren van verdachten vermindert herhaald slachtofferschap ook wanneer werd gecontroleerd op karakteristieken van de slachtoffers en de aard van de geweldsincidenten (Cho en Wilke, 2010).

Voorts is de reactie op een overtreding van het huisverbod van belang. Een overtreding van een huisverbod is een strafbaar feit en leidt in principe tot aanhouding van de uithuisgeplaatste. Consequent optreden bij een overtreding van het huisverbod versterkt het signaal dat huiselijk geweld niet geaccepteerd wordt. Andersom kan niet optreden leiden tot het verzwakken van het afgegeven signaal. Bij de eerder besproken overtredingen van huisverboden werd er wel standaard een proces verbaal opgemaakt door de politie maar leidde dit niet tot optreden van het Openbaar Ministerie.

In veruit de meeste gevallen werd de uithuisgeplaatste ook aangehouden voor een strafbaar feit (97%). Dit betekent dat de signaalfunctie van het huisverbod in de praktijk lastig te onderscheiden is van het signaal dat door een arrestatie afgegeven wordt.

1.5 Een huisverbod bij kindermishandeling

In de Memorie van Toelichting van de Wet tijdelijk huisverbod wordt aangegeven dat een huisverbod een aanvulling is op de reeds bestaande kinderbeschermingsmaatregelen. De noodzaak en achtergrond van deze aanvulling wordt niet beschreven. Zowel uit de procesevaluatie in Groningen als uit de landelijke procesevaluatie blijkt dat huisverboden niet of nauwelijks toegepast worden in situaties waar van kindermishandeling sprake is (Regionale Projectgroep Huisverbod, 2010; Schreijenberg et al., 2010). Het is niet mogelijk, gezien de

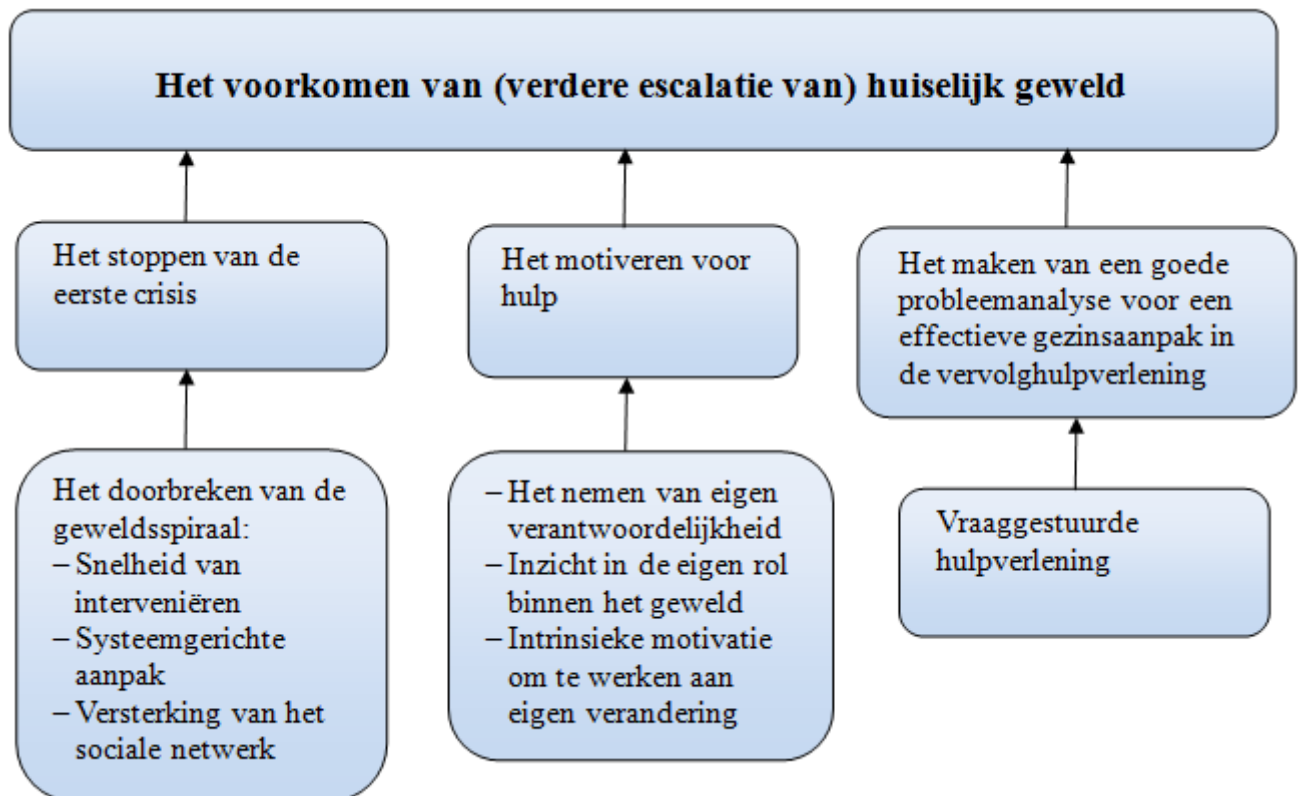
geringe mate waarin huisverboden worden uitgesproken bij kindermishandeling, onderzoek te doen naar de eventuele effecten hiervan.

2. De doelen van de methodiek 'Eerste hulp bij een huisverbod'

In het kader van de uitvoering van de Wet tijdelijk huisverbod wordt in Groningen de crisishulpverlening 'Eerste hulp bij een huisverbod' ingezet. Deze crisishulpverlening heeft een driedelig doel. Het eerste doel is om de crisis te stoppen. Ten tweede heeft de crisishulpverlening als doel de gezinsleden te motiveren voor vervolghulpverlening. Voor een effectieve gezinsaanpak in de vervolghulpverlening is het daarnaast noodzakelijk een goede probleemanalyse te maken, wat het derde doel is (De Groot en Van Eijkern, 2008). De beoogde werkzame elementen die in de methodiek omschreven zijn, worden in dit hoofdstuk nader toegelicht.

De doelen en beoogde werkzame elementen van de methodiek 'Eerste hulp bij een huisverbod' kunnen schematisch als volgt weergegeven worden:

Figuur 2: Schematische weergave van de doelen en beoogde werkzame elementen van de methodiek

In dit hoofdstuk worden de subdoelen van de methodiek geanalyseerd aan de hand van relevante literatuur waarbij rekening wordt gehouden met de manier waarop uitvoering wordt gegeven aan de wet in de praktijk.

2.1 Het stoppen van de eerste crisis

Het doorbreken van de geweldsspiraal

Met het doorbreken van de geweldsspiraal wordt getracht een einde te maken aan het geweld. De geweldsspiraal is onder andere beschreven door Groen en Van Lawick (2007). Het principe van de geweldsspiraal is dat er tussen partners een negatieve spiraal plaatsvindt, waarbij geweld steeds vaker voorkomt en steeds ernstiger wordt. De dynamiek tussen de partners doet deze destructieve patronen ontstaan. In de eerste fase lopen de spanningen en dreigingen op, waarbij beide partijen proberen controle over de situatie te krijgen. Processen die zich in deze fase afspelen kenmerken zich door macht en onmacht. In de tweede fase lopen de spanningen zo hoog op dat er geestelijk of lichamelijk geweld toegepast wordt. Door de oorzaak bij de ander te leggen wordt het geweld gerechtvaardigd. In de derde fase lijkt er ontspanning plaats te vinden. Er lijkt een nieuwe balans te zijn gevonden en de rust lijkt teruggekeerd te zijn. Echter, de onderliggende spanningen zijn niet uitgesproken, maar worden gemaskeerd. Doordat de daadwerkelijke gevoelens niet worden uitgesproken, spelen de processen van macht en onmacht weer op. Uit deze theorie vloeit voort dat het noodzakelijk is snel te interveniëren, zodat de problemen niet kunnen worden ontkend. Daarnaast vraagt de aard van het probleem (destructieve patronen) volgens de methodiek om een systeemgerichte aanpak.

Johnson (2008) suggereert dat de processen van controle en macht voornamelijk gelden voor drie van de vier eerder beschreven relatietypen (*Intimate Terrorism*, *Violent Resistant* en *Mutual Violent Resistance*). Bij wat hij noemt *Situational Couple Violence* is geen sprake van processen van macht en controle, maar het geweld dat binnen deze groep plaatsvindt is gebaseerd op een meer situationele aanleiding voor het inzetten van geweld. Dit situationele geweld is waarschijnlijk de meest voorkomende vorm van partnergeweld, terwijl in de media voornamelijk aandacht wordt besteed aan het geweld binnen de groep *Intimate Terrorism* (Johnson, 2008).

Het uitgangspunt van de methodiek is het proces van controle en macht dat zich binnen de geweldsspiraal afspeelt. Dit proces speelt zich echter niet af binnen *Situational Couple Violence*. De methodiek sluit daarmee alleen aan op een specifiek type relatie. Het uitgangspunt van de methodiek, het doorbreken van de geweldsspiraal, lijkt niet van toepassing op een groot deel van de betrokkenen die te maken hebben met partnergeweld.

Uit de landelijke procesevaluatie van de Wet tijdelijk huisverbod komt eveneens naar voren dat er, volgens ondervraagde casemanagers, lang niet altijd sprake is van een stereotype rolverdeling waarbij de man gewelddadig en controlerend is en de vrouw angstig en afhankelijk. De percentages omtrent deze rolverdelingen zijn niet duidelijk, hoewel de casemanagers de indruk hebben dat het stereotype controlerend geweld meer te vinden is binnen streng christelijke en allochtone gezinnen (Schreijenberg et al., 2010). Hieruit vloeit voort dat het belangrijk is om onderscheid te maken tussen de verschillende vormen van partnergeweld en alleen in de gevallen waarbij sprake is van controlerend geweld de hulpverlening in te zetten op het doorbreken van de geweldsspiraal.

De snelheid van interveniëren

Interveniëren tijdens de crisissituatie maakt dat de acceptatie van hulp het grootst is. Het besef van de ernst van de situatie en de behoefte aan verandering zijn het meest aanwezig op het moment van de crisis. Snel ingrijpen voorkomt dat de pleger en het slachtoffer zich terug zullen trekken en voorkomt dat het besef van de noodzaak het probleem aan te pakken zal verdwijnen, wat vaak optreedt binnen enkele uren na de crisis. Daarom is (indien mogelijk binnen één uur) een multidisciplinair crisisinterventieteam ter plaatse om aan ieder gezinslid ondersteuning te bieden, toe te lichten waarom het huisverbod is opgelegd en nader te bespreken wat de bedoeling van het contact met het interventieteam is. Dit biedt het gezin een periode van rust en afkoeling (De Groot en Van Eijkern, 2008).

Uit de landelijke procesevaluatie komt naar voren dat de ervaring leert dat zowel de uithuisgeplaatste als de achterblijver bij aanvang van het huisverbod geneigd is tot acceptatie van hulpverlening, wat waarschijnlijk komt door de snelheid van interveniëren en de ervaren nood in de crisissituatie. Dit blijkt uit interviews met casemanagers, coördinatoren van de hulpverlening en reclasseringsmedewerkers. Door de snelheid waarmee de hulpverlening wordt ingezet kunnen de betrokkenen het probleem niet bagatelliseren of afzwakken, volgens de geïnterviewden (Schreijenberg et al., 2010). Uit de praktijk in Groningen blijkt tevens dat de bereidwilligheid tot verandering vaak het grootst is op het moment van de crisis. Bij de politie heerst tevredenheid over het snel ter plaatse komen van het crisisinterventieteam, waardoor de betrokken HOvJ goed kan overleggen met de hulpverleners. De ervaring leert dat dit de zorgvuldigheid ten goede komt (Regionale Projectgroep Huisverbod, 2010)

Een systeemgerichte aanpak

De crisisinterventie is systeemgericht, omdat de relatie en in het geval er kinderen bij betrokken

zijn de gezinsdynamiek, een destructief karakter heeft gekregen. De systeemgerichte aanpak houdt in dat er voor ieder gezinslid een hulpverlener beschikbaar is, welke de activiteiten op elkaar afstemmen. Door middel van zorgoverleggen vindt overleg over de aanpak van het systeem plaats (De Groot en Van Eijkern, 2008).

Wat relatietherapie betreft geven Stith, Rosen en McCollum (2003) in een overzichtsartikel van zes onderzoeken naar de effectiviteit van relatietherapie bij huiselijk geweld aan dat relatietherapie bij huiselijk geweld effectief kan zijn. Relatietherapie is echter alleen effectief, wanneer de partners samen verder willen en de gewelddadige partner instemt met een 'no-harm contract', dat wil zeggen instemt geen geweld meer te gebruiken. Lipchick, Sirles en Kubicki (1997) geven weer dat de geschiktheid voor relatie- en systeemtherapie beoordeeld kan worden op basis van de volgende criteria:

- De intensiteit en chroniciteit van de mishandeling. De prognose voor effectieve hulp en het stoppen van geweld is beter wanneer het geweld nog niet zo lang duurt.
- De kwaliteit van de relatie. Beide partners moeten in staat zijn om concrete voorbeelden te geven van wat zij aan elkaar en in de relatie waarderen. Er moet bewijs zijn voor de bekwaamheid van de partners tot empathie en wederkerigheid.
- De psychische status. Signalen die duiden op een mogelijke neurologische of psychische aandoening dienen door een psychiater beoordeeld te worden.
- Alcoholmisbruik of andere verslavingen. Vindt voorafgaand aan mishandelingen consumptie van drugs of alcohol plaats? Als de relatie wederzijds als bevredigend wordt ervaren en er geen mishandeling plaats vindt, tenzij middelen worden gebruikt, dan wordt een behandeling tegen alcohol- en drugsverslaving aangeraden.
- Interventies in het verleden. Ontdek welke interventies wel en niet werken voor een verbetering van de relatie.
- Doelen van de cliënt. Tussen de partners dient overeenstemming te zijn over de wens van een relatie zonder geweld, behoud van de relatie en de bereidheid te werken aan verandering.
- Motivatie. Beide partners moeten laten zien te willen veranderen en niet alleen verwachten dat de ander verandert (Flikweert en Lünemann, 2003)

Binnen de systeemgerichte aanpak is het dus belangrijk om op basis van deze criteria te beoordelen in hoeverre het systeem geschikt is voor relatietherapie. Dit hangt samen met de eerder besproken type plegers. Het type pleger dat valt binnen de groep *Intimate Terrorism* is niet geschikt voor relatietherapie. Voor dit type is het uit elkaar halen van de partners waarschijnlijk aangewezen. Ook omwille van de eventuele kinderen is het noodzakelijk de geschiktheid voor een

systeemgerichte aanpak te bepalen, aangezien de ‘intieme terrorist’ de kinderen kan gebruiken bij het controleren van de partner (bijvoorbeeld door te dreigen de kinderen bij de moeder weg te halen omdat zij geen goede vrouw en moeder zou zijn) (Johnson, 2008). Daarentegen lijkt het voor de pleger van het type *family only* minder aangewezen de partners uit elkaar te halen en lijkt een systeemgerichte aanpak in deze situatie meer geschikt (Oka en Whiting, 2011; Neeleman en Toering, 2010). Ook het type pleger kan dus van invloed zijn op de mate waarin een systeemgerichte aanpak wenselijk is.

Het sociale netwerk

Naast de systeemgerichte aanpak wordt het sociale netwerk gezien als een belangrijke factor voor het tegengaan van destructieve patronen. Het sociale netwerk kan een ondersteuning bieden in het doorbreken van de geweldsspiraal door de sociale banden met personen uit het netwerk. Tevens kan het sociale netwerk de eventuele geïsoleerde positie van het gezin doorbreken (De Groot en Van Eijkern, 2008). In het bijzonder is het slachtoffers wanneer sprake is van *Intimate Terrorism* gebaat bij een versterking van het sociale netwerk, gezien de ‘intieme terrorist’ het leven van de partner in vergaande mate wil controleren en het slachtoffer daarom op sociaal gebied probeert te isoleren (Johnson, 2008). Daarnaast kunnen sociale banden effect hebben op het verminderen van partnergeweld, door de angst voor sancties, zoals het verlies van de partner en afwijzing van vrienden (Lackey en Williams, 1995). Voor het tegengaan en voorkomen van geweld is het daarom belangrijk aandacht te besteden aan het sociale netwerk.

2.2 Het motiveren voor hulp

Het nemen van eigen verantwoordelijkheid

De Groot en Van Eijkern (2008) geven aan dat ieder persoon recht heeft op eigen veiligheid, maar ook een rol in het bewaken van deze veiligheid. In het geval er kinderen bij betrokken zijn hebben de ouders ook een verantwoordelijkheid in het bewaken van de veiligheid van de kinderen. Wanneer de verantwoordelijkheid voor de kinderen benadrukt wordt en er aandacht wordt besteed aan de schade die de kinderen ondervinden, zijn de partners sneller te motiveren voor hulp. De hulpverlening is daarom gericht op deze verantwoordelijkheid en op de veiligheid voor het kind (De Groot en Van Eijkern, 2008). In hoeverre het aanspreken op eigen verantwoordelijkheden bijdraagt aan de motivering voor hulp hangt echter ook samen met het type pleger. De ‘intieme terrorist’ kan de kinderen gebruiken ter ondersteuning van zijn controlerende tactieken, bijvoorbeeld door kinderen assistentie te vragen bij het confronteren van

de moeder (Johnson, 2008). Bij het aanspreken van ouders op verantwoordelijkheden dient daarom voorzichtigheid geboden te worden, gezien de ‘intieme terrorist’ de partner kan chanteren met de verantwoordelijkheid voor de kinderen.

Turnell en Edwards (1999) benadrukken naast het aanspreken op verantwoordelijkheden het belang van het zoeken naar positieve aspecten binnen het gezin. Het benadrukken van de krachten en hulpbronnen kan voorkomen dat de problemen de betrokkenen ontmoedigen. De krachten binnen het gezin vormen een verwijzing naar werkbare doelen waar binnen de hulpverlening aan gewerkt kan worden (Turnell en Edwards, 1999). Op deze manier kan er samen met de hulpverleners gewerkt worden aan het versterken van de eigen draagkracht en het verminderen van de draaglast. Zo wordt voorkomen dat het slachtoffer zichzelf als machteloos beschouwd en worden de betrokkenen gemotiveerd zelf verantwoordelijkheid te nemen voor het bewaken van de eigen veiligheid (De Groot en Van Eijkern, 2008).

Uit de praktijk blijkt dat bij de achterblijver verzet tegen het huisverbod en de daarmee gepaard gaande hulpverlening tot stand kan komen door de ontkenning van het probleem en de afhankelijkheid van de uithuisgeplaatste. Bij de acceptatie van hulpverlening voor de kinderen spelen angst voor uithuisplaatsing of eerdere negatieve ervaringen met de hulpverlening een rol. Ouders blijken dan ook niet altijd open te staan voor hulpverlening. Hulpverleners proberen de ouders te motiveren door de hulpvraag van de ouders als uitgangspunt te nemen. Wanneer het niet lukt de ouders te motiveren, is het mogelijk een zaak door te zetten naar de Raad voor de Kinderbescherming (Schreijenberg et al., 2010).

De ervaring uit de praktijk ondersteunt het belang van aandacht voor de ontkenning van problemen en aandacht voor de eigen verantwoordelijkheid en de verantwoordelijkheden voor de kinderen om de betrokkenen te motiveren voor hulp. Daarnaast lijkt het voorkomen van een breuk in de relatie voor de pleger van het partnergeweld een sterke motivatie te zijn om hulpverlening te accepteren (Dutton, Golant en Pijnaker, 2000; Lünemann et al., 2002).

Inzicht in de eigen rol binnen het geweld en intrinsieke motivatie om te werken aan eigen verandering

Het crisisinterventieteam probeert de betrokkenen te motiveren voor hulpverlening met behulp van motiverende gesprekstechnieken. De ontwikkelaars van de methodiek wijzen op motiverende gesprekstechnieken om de betrokkenen te motiveren tot veranderingen en acceptatie van hulp en verwijzen hierbij naar Miller en Rollnick (2002). De motiverende gespreksvoering bestaat volgens Miller en Rollnick uit twee fasen: het opbouwen van de intrinsieke motivatie en het versterken van de toewijding om deze verandering te bereiken, waarbij gewerkt wordt met een plan voor verandering. De methode is bewezen effectief (Miller en Rollnick, 2002).

Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van psycho-educatie om de betrokkene inzicht te geven in de eigen situatie, problematiek en de mogelijkheden voor verandering. Inzicht in de eigen rol binnen het geweld biedt mogelijkheden voor het ombuigen van deze destructieve patronen. Er is hierbij aandacht voor de seksespecifieke aspecten die een rol kunnen spelen bij het ontstaan en voortduren van destructieve patronen. Inzicht in het eigen gedrag biedt perspectief op een verbetering en kan daarmee motiverend zijn voor het aanvaarden van hulpverlening (De Groot en Van Eijkern, 2008). Het is daarbij belangrijk de betrokkene te zien als autonoom persoon, welke inzicht en ideeën heeft voor het oplossen van eigen problemen. De hulpverlener biedt ondersteuning bij het werken aan deze oplossingen. De hulpverlener geeft inzicht in het gat tussen het huidige gedrag en de doelen van de betrokkene, waardoor de betrokkene kan gaan werken aan zijn verandering (Miller en Rollnick, 2002).

De ervaring leert dat de hulpverlening snel ter plaatse is en de crisissituatie in het algemeen leidt tot motivatie voor hulpverlening. In Groningen heeft in een substantieel aantal gevallen het huisverbod geleid tot bewustwording van de ernst van de problemen en de noodzaak hier aan te werken onder begeleiding van hulpverlening (Regionale Projectgroep Huisverbod, 2010).

Motivatie voor het aanvaarden van hulpverlening is echter niet altijd aanwezig. In de praktijk blijkt dat de uithuisgeplaatste er moeite mee kan hebben als pleger beschouwd te worden, wat kan leiden tot weerstand tegenover de hulpverlening. Deze weerstand kan gepaard gaan met de ontkenning van het probleem door de uithuisgeplaatste. Ook zijn er situaties waarin onduidelijk is wie de pleger en wie het slachtoffer is, wat kan leiden tot onrechtvaardigheidsgevoelens wanneer er één persoon uit huis wordt geplaatst. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer sprake is van *Situational Couple Violence*, waarbij beide partners afhankelijk van de situatie geweld toe kunnen passen. Wanneer één van beide partners uit huis wordt geplaatst, kan dit onrechtvaardigheidsgevoelens met zich meebrengen.

Ook is de duur van het contact met de hulpverlening volgens geïnterviewde casemanagers wisselend. Een opgestart traject wordt niet altijd afgemaakt. Om welk percentage het gaat is onduidelijk, omdat het verloop van het vervoltraject veelal niet is opgenomen in de registraties van de coördinator (Schreijenberg et al., 2010).

Mogelijk is het type pleger van invloed op de mate waarin verantwoordelijkheid wordt genomen en inzicht in de eigen rol aanwezig is. De 'intieme terrorist' is voornamelijk geneigd zijn problematische gedrag te ontkennen en de partner de schuld te geven voor de problemen binnen de relatie (Johnson, 2008). Aandacht voor het type relatie is daarom gewenst om te kunnen bepalen in welke mate het mogelijk is de betrokkenen te motiveren voor hulpverlening.

2.3 Het maken van een goede probleemanalyse

De crisishulpverlening is resultaatgericht, waarbij het begeleiden naar vervolghulpverlening centraal staat en het stoppen en voorkomen van geweld het einddoel is. Aandacht voor de kinderen is daarbij een belangrijk lange-termijndoel om het geweld in de toekomstige generaties te kunnen voorkomen. Een crisissituatie waarin huiselijk geweld speelt, brengt zeer schadelijke gevolgen mee voor kinderen die in 80% van de gevallen getuige zijn van (een dreiging van) geweld tussen de ouders (Dijkstra, 2001). Kinderen hebben hierdoor een vergrote kans op het later zelf toepassen van geweld tegen hun partner, door bijvoorbeeld sociaal leren en hechtingsproblematiek dat kan ontstaan als gevolg van geweld tussen de ouders (Bandura, 1969; Delsol en Margolin, 2004; Ainsworth, Blehar, Waters en Wall, 1978; Davies en Cummings, 1994). Op deze manier kan aandacht voor de kinderen mogelijk toekomstige geweld voorkomen. Vanwege het tijdsbestek van dit onderzoek is het echter niet mogelijk de langetermijneffecten van de hulp aan de kinderen te meten, waardoor de hulp aan de kinderen in dit onderzoek niet mee zal worden genomen.

Daarnaast is het maken van een goede probleemanalyse een noodzakelijk middel om het geweld op de kortere termijn te kunnen stoppen en verder geweld te voorkomen. Het in kaart brengen van de problemen en stressfactoren binnen een gezin biedt perspectief voor het oplossen van problemen. Tevens kan deze probleemanalyse een motiverende werking hebben voor het accepteren van vervolghulpverlening. Wanneer er perspectief geboden wordt is de motivatie groter om aan een verbetering van de eigen situatie te willen werken. Het is hierbij belangrijk aandachtig te luisteren naar de wensen van de betrokkene en hierop aan te sluiten. De methodiek kenmerkt zich daarom door vraaggestuurde hulpverlening (De Groot en Van Eijkern, 2008).

Aandacht voor het perspectief van de betrokkene en het accepteren van dit perspectief leidt ertoe dat de betrokkene meer gemotiveerd is om aan een verandering van de eigen situatie te werken hierbij meer eigen krachten aanboort. Extern opgelegde doelen kunnen juist de motivatie voor verandering verminderen en de creativiteit voor het zoeken naar oplossingen indammen. Onderzoek laat zien dat wanneer betrokkenen hun eigen doelen kunnen vormen binnen de behandeling, zij deze eerder bereiken en langer volhouden. Het legt de nadruk op oplossingen in plaats van op problemen, wat bijdraagt aan de motivatie voor verandering (Erickson, 1954; Lee, Uken en Sebold, 2009). Hieruit blijkt dat het voor de motivering voor hulpverlening belangrijk is aandacht te besteden aan de eigen inbreng van de betrokkenen voor het opstellen van het plan van aanpak en het werken aan eigen problemen.

De landelijke procesevaluatie van de Wet tijdelijk huisverbod laat zien dat de hulpverlening, in de meeste situaties waar een huisverbod wordt opgelegd, binnen tien dagen tot stand komt. De probleemanalyse en het plan van aanpak voor de vervolghulpverlening zijn veelal gereed op het moment dat de burgemeester een beslissing dient te maken over de eventuele verlenging van het huisverbod. Wanneer de burgemeester besluit het huisverbod niet te verlengen, vindt de overdracht aan de vervolghulpverlening plaats. Deze overdracht verloopt niet altijd vloeiend. Er ontstaan gaten tussen de intensieve begeleiding tijdens het huisverbod en de vervolghulpverlening (Schreijenberg et al., 2010; Regionale Projectgroep Huisverbod, 2010). Dit kan negatieve consequenties hebben voor de motivering voor vervolghulpverlening.

Tevens komen met betrekking tot de hulpverlening inhoudelijke problemen voor. Genoemd wordt dat de hulpverlener die tijdens de crisis ter plaatse gaat te terughoudend is of te weinig perspectief heeft op de aard van het huiselijk geweld. Er is in deze gevallen daarom onvoldoende informatie over de situatie voor de vervolghulpverlener beschikbaar (Schreijenberg et al., 2010). Verder wordt als aandachtspunt genoemd dat uithuisgeplaatsten aangeven weinig of geen inhoudelijke hulpverlening te krijgen, hoewel de partner en kinderen dit wel krijgen. Daarnaast zou de methodiek te weinig gericht zijn op afwijkende groepen, zoals mensen met een verstandelijke beperking of lichte psychiatrische problematiek (Regionale Projectgroep Huisverbod, 2010).

In het geval er naast de uithuisplaatsing samenloop is met een strafrechtelijk traject biedt de reclassering een aanvullende rol. In deze gevallen scheppen medewerkers van de reclassering een helder kader voor de hulpverlening aan de uithuisgeplaatste. Naast het scheppen van kaders heeft de reclassering als doel te taxeren, adviseren en te motiveren en waar nodig samen te werken met andere hulpverlenende instanties. Op deze manier kan de kans op herhaling van geweld beter ingeschat worden, wat de kans op een passende aanpak vergroot (ASHG, 2008).

3. Kenmerken van uithuisgeplaatsten en achterblijvers

Binnen het onderzoeken naar de effecten van de Wet tijdelijk huisverbod en de methodiek 'Eerste hulp bij een huisverbod' is het van belang eerst een goed beeld te hebben van de verdachten en slachtoffers. Op deze manier kan duidelijk worden welke doelgroep bij het onderzoek betrokken is. In dit hoofdstuk zijn, aan de hand van wetenschappelijke literatuur, algemene kenmerken van plegers en slachtoffers van huiselijk geweld beschreven. Vervolgens zijn deze kenmerken voorgelegd aan de instellingen die gezamenlijk uitvoering geven aan de Wet tijdelijk huisverbod in

de provincie Groningen.

3.1 Kenmerken van slachtoffers

De afgelopen decennia is veel onderzoek gedaan naar de kenmerken van plegers van huiselijk geweld en de effecten van interventies op deze groep. De kenmerken van slachtoffers worden in mindere mate onderzocht. Bennett Cattaneo en Goodman (2005) geven in een overzichtartikel als reden hiervoor aan dat de aandacht voor slachtoffers al snel leidt tot verdenking van wat 'blaming the victim' genoemd wordt. Dat wil zeggen dat het meenemen van de invloed van dergelijke kenmerken betekent dat slachtoffers, door het bezitten van bepaalde kenmerken, (mede) schuldig zijn aan het geweld dat zij hebben ondervonden. Bennett Cattaneo en Goodman (2005) geven aan dat een dergelijke denkwijze ook een keerzijde heeft: op deze manier kunnen ook kenmerken die tekenen zijn van beschermende factoren niet geïdentificeerd worden. Terwijl juist beschermende factoren de kwetsbaarheid van mishandelde vrouwen kan verkleinen.

In het overzichtartikel van Bennett Cattaneo en Goodman (2005) zijn twee onderzoeken over de effectiviteit van een interventie gericht op slachtoffers om herhaald slachtofferschap te voorkomen beschreven. Het eerste onderzoek is van Bybee en Sullivan (2005) en betreft een onderzoek naar een interventie gebaseerd op het versterken van beschermende factoren voor mishandelende vrouwen nadat zij in een opvangvoorziening zijn verbleven. In dit onderzoek komt naar voren dat, na een jaar en na twee jaar opnieuw geïnterviewd te zijn, vrouwen beter beschermd zijn tegen herhaald slachtofferschap wanneer zij beschikten over hulpbronnen zoals een sociaal netwerk. Maar ook de mate waarin vrouwen toegang hebben tot voorzieningen zoals financiële bijstand hangt samen met herhaald slachtofferschap. Deze hulpbronnen hebben een positieve relatie met gevoelens ten opzichte van de kwaliteit van leven voor mishandelde vrouwen (Bybee en Sullivan, 2005). In het vervolgonderzoek, drie jaar na het vertrek van de vrouwen uit de opvangvoorziening, komt naar voren dat vrouwen minder risico hadden op herhaald slachtofferschap als de kwaliteit van leven hoger was geworden, zij werk hadden en er sprake was van een sociaal netwerk. Vrouwen met financiële problemen of weinig ondersteuning van anderen lopen een groter risico om opnieuw slachtoffer te worden van huiselijk geweld.

Het tweede onderzoek van Bell en Goodman (2001) betreft een vergelijking tussen vrouwen die specifieke ondersteuning kregen bij het nemen van juridische stappen na huiselijk geweld en vrouwen die deze ondersteuning niet kregen bij het nemen van juridische stappen na huiselijk geweld ($n=57$). De vrouwen die specifieke ondersteuning kregen ondervonden minder herhaling van psychisch of fysiek geweld door hun partner. Ook ondervonden zij enigszins meer

emotionele steun dan de vrouwen die geen specifieke ondersteuning hadden gekregen. Het onderzoek neemt in de vergelijking tussen de groepen (herhaald slachtofferschap in vergelijking met geen herhaald slachtofferschap) geen specifieke kenmerken mee.

De in het overzichtsartikel van Bennett Cattaneo en Goodman (2005) omschreven slachtoffergelateerde demografische kenmerken zijn: etniciteit, leeftijd, werk, socio-economische status en of het slachtoffer kinderen heeft. Wat psychologische kenmerken betreft namen verschillende onderzoeken het middelengebruik van het slachtoffer mee in het onderzoek. De meest duidelijke samenhangen zijn beschreven in het overzichtsartikel. Een aantal kenmerken lijkt inderdaad samen te hangen met herhaald slachtofferschap, zoals leeftijd en middelengebruik door het slachtoffer. Ook bleek de socio-economische status van het slachtoffer een negatieve relatie te hebben met de kans op herhaling van slachtofferschap. Etniciteit lijkt niet samen te hangen met herhaald slachtofferschap.

3.2 Kenmerken van plegers

Het overzichtsartikel van Bennett Cattaneo en Goodman (2005) geeft inzicht in de risicofactoren op herhaald slachtofferschap voor geweld door de partner gepleegd. Zij onderzochten onder meer in hoeverre kenmerken van de pleger van invloed zijn op de herhaling van partnergeweld. Etniciteit, de geschiedenis van geweld in de familie en de perceptie op het gewelddadige gedrag hebben een twijfelachtige invloed op de herhaling van partnergeweld (Bennett Cattaneo en Goodman, 2005). Verschillende kenmerken van de pleger komen echter wel naar voren als significante voorspellers van de kans op recidive. Het type pleger, psychopathologie en alcohol- en drugsgebruik vergroten de kans op recidive. Deze kenmerken zullen daarom in deze paragraaf nader toegelicht worden.

Het type pleger

Er is steeds duidelijker geworden dat het type pleger niet eenduidig is. Er kunnen wezenlijke verschillen zijn tussen plegers en daarom kan het zinvol zijn verschillende typen plegers te onderscheiden. De verschillende typen plegers zijn in paragraaf 1.1 omschreven en worden hier kort herhaald:

- Plegers die alleen in het eigen gezin (of de eigen familie) geweld gebruiken. Dit type gebruikt het minste geweld en kampt in mindere mate met psychopathologie (*family only type*)

- Plegers met disforie en borderlineproblematiek. Zij gebruiken wanneer zij in emotionele nood zijn matig tot ernstig geweld, welke voornamelijk gericht is op de vrouwelijke partner (*Borderline / dysphoric* type)
- Plegers die algemeen gewelddadig zijn en/of antisociale persoonlijkheidstrekken hebben. Zij gebruiken zowel binnen als buiten de huiselijke kring het meeste geweld (*Generally violent / antisocial* type)

Het type pleger kan van invloed zijn op de geschiktheid voor het inzetten van een systeemgerichte aanpak. Bij plegers van het type *Generally violent / antisocial* is het zonder meer aangewezen de pleger en het slachtoffer uit elkaar te halen (Neeleman en Toering, 2010; Johnson en Ferraro, 2000).

Psychopathologie

Ten eerste vergroot een antisociale persoonlijkheidsstoornis de kans op partnergeweld. Een antisociale persoonlijkheidsstoornis kenmerkt zich door antisociale gedragingen, zoals agressie, liegen en impulsief gedrag (Moffitt, Krueger, Caspi, en Fagan, 2000). Het is ook een meer algemeen patroon van antisociale neigingen dat in verband staat met partnergeweld. De antisociale persoonlijkheid kenmerkt zich door veel agressie in de geschiedenis van deze persoon. Over het algemeen zijn zij opgevoed in een gezin waar veel geweld voorkwam en gingen zij om met afwijkende leeftijdsgenoten. Naast partnergeweld plegen zij ook geweld tegen personen buiten de familie en zijn zij bij de politie reeds bekend door eerdere overtredingen (Holtzworth et al., 2002).

Ten tweede kan partnergeweld verklaard worden vanuit de borderline persoonlijkheidsstoornis. Een borderline persoonlijkheidsstoornis kenmerkt zich door intense, onstabiele relaties, een onstabiel zelfbewustzijn, niet goed alleen kunnen zijn, angst voor verlaten, intense boosheid en impulsiviteit (Dutton, Starzomski, en Ryan, 1996). Deze kenmerken kunnen leiden tot het plegen van partnergeweld.

Alcohol- en drugsgebruik

Alcohol wordt vaak gezien als risicofactor voor agressief gedrag en vermindert de impulscontrole. Onderzoek onderschrijft het verband tussen alcoholconsumptie en agressief gedrag (Lipsey, Wilson, Cohen en Derzon, 1997; Godbout, Dutton, Lussier, en Sabourin, 2006). Het overzichtsartikel van Foran en O'Leary (2008) geeft inzicht in de invloed van alcoholgebruik specifiek op partnergeweld. Zij concluderen dat alcoholconsumptie en alcoholverslaving een klein tot gemiddeld effect heeft op het geweld van de man richting de vrouw en een klein effect heeft

op het geweld van de vrouw richting de man. Er zijn verschillende moderatoren onderzocht, zoals etniciteit, negatieve ervaringen in het leven en de opvatting over alcohol, met wisselende resultaten. Problematisch alcoholgebruik bijvoorbeeld is een grotere voorspeller van partnergeweld dan alcoholgebruik op zich (Gondolf, 2002). Desalniettemin laten de uitkomsten van behandelingen en diverse overzichtsartikelen zien dat er een significant verband is tussen alcohol en partnergeweld. Het negeren van alcohol als potentiële factor voor het ontstaan van partnergeweld kan een negatieve invloed hebben op de effectiviteit van interventies in gevallen waar alcohol de kans op een herhaling van partnergeweld vergroot (Foran en O'Leary, 2008). Daarnaast laat onderzoek zien dat verminderd drinken na een succesvolle behandeling tegen alcoholisme leidt tot een reductie van partnergeweld (O'Farrell, Fals-Stewart, Murphy en Murphy, 2003).

Moore et al. (2008) hebben data verzameld van 96 onderzoeken naar drugsgebruik en agressie tussen partners, waarbij een significant verband tussen beide aanwezig blijkt te zijn. Drugsgebruik en drugsgerelateerde problemen vergroten de kans op agressie tegen de partner. De mate van agressie kan verschillen naar het type drugs; cocaïne bijvoorbeeld heeft het meeste effect op verbale, fysieke en seksuele agressie, maar ook marihuana blijkt een significant effect te hebben op de agressie tegen de partner. De combinatie van drugs- en alcoholgebruik laat in de meeste studies geen vergrote agressie zien in vergelijking met het gebruik van één van beide middelen (Murphy, O'Farrell, Fals-Stewart en Feehan, 2001; Fals-Stewart, Golden en Schumacher, 2003). De resultaten waren voor mannen en vrouwen vergelijkbaar (Moore et al., 2008).

Relatieproblemen en partnergeweld vergroten het risico op drugsgebruik, tevens vergroot drugsgebruik het risico op partnergeweld. Moore et al. (2008) maken daarom duidelijk dat het bij het inzetten van interventies belangrijk is om aandacht te besteden aan partnergeweld en het drugsgebruik, ongeacht de specifieke relatie tussen het geweld en de drugs. Het gebruik van drugs kan invloed hebben op de behandeling van partnergeweld. Tijdens de behandeling van agressie hadden mannen die drugs gebruikten, mannen met problemen rondom drugsgebruik en mannen die een beroep deden op een behandeling voor drugsgebruik meer kans op uitval tijdens de behandeling en kwam er meer recidive van partnermishandeling voor (Bennett, Goodman en Dutton, 2000). Belangrijk is daarom om bij het inzetten van interventies aandacht te besteden aan eventuele alcohol- en drugsproblematiek.

3.3 Kenmerken van relaties waarbinnen geweld voorkomt

De relatiekenmerken zoals geformuleerd in de indeling van Johnson en Ferraro (2000) zijn eerder beschreven en worden hier kort herhaald:

- het algemene relatiegeweld (*Situational Couple Violence*),
- het intiem terrorisme (*Intimate Terrorism*),
- het verzet met geweld oftewel geweld uit zelfverdediging (*Violent Resistance*),
- de wederzijdse gewelddadige controle (*Mutual Violent Resistance*).

In veel onderzoeken worden variabelen meegenomen zoals de geschiedenis van psychisch en fysiek geweld tussen partners, of de partners getrouwd zijn, samenwonen, gemeenschappelijke kinderen hebben en of het slachtoffer financieel afhankelijk is van de pleger. Ook werden variabelen meegenomen zoals de mate waarin de vrouw bang is voor het geweld, hoe conflicten worden opgelost binnen de relatie, de mate waarin conflicten voorkomen, jaloezie binnen de relatie en de kwaliteit van het huwelijk (Bennett Cattaneo en Goodman, 2005). Het gemeten effect van samenwonen op de herhaling van geweld is verschillend. Burgerlijke staat lijkt geen belangrijke voorspeller van het risico op herhaling van geweld te zijn. Verder komt naar voren dat de historie van het geweld een belangrijkere voorspeller is dan de ernst van het laatste incident. Ook kan het verschil in relatie en type geweld invloed hebben op herhaald slachtofferschap. Zo voorspelt psychisch geweld in de vorm van domineren en isoleren beter herhaald slachtofferschap dan psychisch geweld als emotionele of verbale mishandeling.

3.4 De visie van de samenwerkende organisaties in de provincie Groningen op de kenmerken

De aan de hand van de literatuur beschreven kenmerken zijn voorgelegd aan de organisaties in de provincie Groningen welke gezamenlijk uitvoering geven aan de Wet tijdelijk huisverbod. Elke instelling heeft een medewerker aangedragen die een rol speelt bij de uitvoering van het huisverbod. Deze instellingen zijn: het Advies en Steunpunt Huiselijk Geweld (hierna: ASHG), het Openbaar Ministerie (hierna: OM), de Reclassering Nederland, de Politie Groningen, de Ambulante Forensische Psychiatrie Noord (hierna: AFPN), de Maatschappelijk Juridische Dienstverlening (hierna: MJD) en het Kwartier Zorg en Welzijn in Hoogezand (hierna: KZW).

De politie is betrokken bij het proces van de oplegging van huisverboden, het OM indien er naast het huisverbod sprake is van een strafbaar feit of het huisverbod is overtreden. De Reclassering begeleidt de uithuisgeplaatste bij een huisverbod. Het Maatschappelijk Werk (o.a.

MJD en KZW) ondersteunt de achterblijver en de AFPN begeleidt eventuele gesprekken tussen de uithuisgeplaatste en achterblijver tijdens en na het huisverbod. Het ASHG coördineert de samenwerking. Deze ketenpartners werken dagelijks met opgelegde huisverboden en kunnen dus een goed beeld geven van de gevallen die zij in hun werk tegen komen. Daarom zijn de onderzochte kenmerken aan hen voorgelegd om te beoordelen welke kenmerken de doelgroepen hebben en welke van deze kenmerken mogelijk van invloed zijn op de effectiviteit van het huisverbod.

Samenvatting van de beoordeling door de professionals

De professionals geven aan dat het effect van het huisverbod voornamelijk groot is doordat de hulpverlening goed georganiseerd is voor de betrokkenen. De betrokken instanties nemen wanneer er een huisverbod opgelegd is dezelfde of de volgende dag contact met de betrokkenen op en bieden meteen ondersteuning aan de achterblijver, de uithuisgeplaatste en de eventuele kinderen. Het effect is veel groter wanneer deze hulpverlening meteen ingrijpt en hulp verleent, dan wanneer dit later op gang komt en het geweld dan weer vergeven en vergeten lijkt. Volgens de geïnterviewde professionals is het lastig om de kenmerken van de uithuisgeplaatste of de achterblijver te beïnvloeden; schulden of een alcoholprobleem zijn niet zomaar op te lossen. Er wordt daarom aangegeven dat de ketenpartners tevreden zijn met kleine successen (bijvoorbeeld dat iemand baat heeft gehad bij de gesprekken met hulpverleners).

Het huisverbod geeft in gevallen van langlopend geweld of een problematische gezinssituatie de mogelijkheid om ‘verplicht’ achter de voordeur te komen, waar deze gezinnen eerder hulpverlening hebben afgehouden. Wel is het hierbij van belang dat de betrokkenen gemotiveerd raken om de relatie te verbeteren en hulpverlening te accepteren. Wanneer dit niet het geval is, ziet de hulpverlening vaak dat er na tien dagen nog geen verandering in de situatie heeft plaatsgevonden. Soms zijn er meerdere huisverboden nodig om dit effect teweeg te brengen. Voor geweld met een lange geschiedenis kan het huisverbod toegevoegde waarde hebben, wordt door een professional aangegeven.

Ook wordt naar voren gebracht dat het probleem vaak ligt in de communicatie tussen beide partners. Vaak is deze communicatie één van de grootste problemen en ontstaat hierdoor onbegrip voor elkaar. Het huisverbod is in deze gevallen het meest effectief wanneer de communicatie tussen betrokkenen verbeterd wordt. Hoe meer duidelijkheid er ontstaat tussen de beide partners, hoe beter het geweld gestopt kan worden. De cirkel van (de dreiging van) het geweld kan op deze manier doorbroken worden en dit geeft lucht aan de betrokkenen. Ook wordt er, wanneer er tussen de partners meer duidelijkheid over het geweld heerst, meer

gesproken over het probleem met mensen in het sociale netwerk van de betrokkenen. De mensen uit het sociale netwerk kunnen op deze manier helpen en de betrokkenen waar nodig uit hun isolement halen.

Een professional brengt naar voren dat het voor de uithuisgeplaatste tijdens het huisverbod in het bijzonder belangrijk is een beroep te kunnen doen op het sociale netwerk. Een hogere sociaaleconomische status en goed contact met vrienden of familie vergemakkelijken de praktische consequenties van het huisverbod, zoals het vinden van onderdak tijdens het huisverbod. Als gevolg daarvan heeft een uithuisgeplaatste meer tijd en ruimte om over de situatie na te denken. Ook vindt er sociale controle plaats door de personen die onderdak bieden. Wanneer de uithuisgeplaatste echter in een opvanghuis voor daklozen moeten verblijven of nachten in hun auto moeten slapen bijvoorbeeld, kan er weinig aan rustig nadenken toegekomen worden. Ook financiële middelen die het mogelijk maken om zichzelf voldoende in eigen eten en drinken te kunnen voorzien, zijn zeer belangrijk. Wanneer iemand rond moet komen van een bijstandsinkomen is dit veel lastiger.

Als het huisverbod niet werkt, komt dit volgens de geïnterviewde professionals vaak door factoren die moeilijk te veranderen zijn, zoals een psychische stoornis of het type uithuisgeplaatste. Wanneer de factor die het huisverbod (mede) veroorzaakt, een factor is die te verhelpen is, is het huisverbod vaak wel effectief. Bijvoorbeeld wanneer schulden, werkloosheid of een beperkt sociaal netwerk een rol spelen. Aan deze problemen kan goed gewerkt worden en daardoor is het huisverbod dan ook effectiever.

Ook wordt aangegeven dat de effectiviteit van het huisverbod zeer afhangt van het type geweld dat gepleegd wordt. Bij *Intimate Terrorism* is het huisverbod bijvoorbeeld nuttig omdat het veiligheid biedt. Bij *Situational Couple Violence* is het huisverbod nuttig omdat er hulpverlening op gang komt. Bij *Intimate Terrorism* levert een verlenging vaak iets op, omdat er hierdoor meer mogelijkheden zijn voor het creëren van een veilige situatie. Streng optreden bij een overtreding van het huisverbod is bij *Intimate Terrorism* nodig omdat de achterblijver anders gevaar loopt. Bij *Situational Couple Violence* is dit minder het geval.

Tot slot is ook de houding van de achterblijvers van belang. Deze lijkt ook vaak ambivalent; enerzijds willen zij wel dat er iets veranderd en dat er wordt ingegrepen, anderzijds vinden zij tien dagen soms lang. De achterblijver belt soms naar de politie om aangifte te doen, maar maakt dit niet altijd af en trekt deze soms toch in. Door deze ambivalentie zijn volgens een professional soms meerdere huisverboden nodig om de situatie daadwerkelijk te veranderen.

4. Conclusies literatuurstudie

4.1 Conclusies

Sinds de beleidsnota Privé geweld - publieke zaak (Ministerie van Justitie, 2002) verschenen is, heeft zich in Groningen een aanpak van huiselijk geweld ontwikkeld waarbij een samenhangend aanbod voor de pleger, het slachtoffer en de kinderen als getuigen van huiselijk geweld is ontstaan. Daarnaast heeft de politie steeds meer mogelijkheden in de strafrechtelijke aanpak van huiselijk geweld tot haar beschikking gekregen. Voorts zijn de Wet tijdelijk huisverbod en de methodiek 'Eerste hulp bij een huisverbod' ontwikkeld ter aanvulling op het bestaande beleid rond huiselijk geweld. De Wet tijdelijk huisverbod is in Groningen ingebed in de reeds bestaande aanpak en de methodiek 'Eerste hulp bij een huisverbod' is ontwikkeld in aansluiting op de bestaande methodieken die al werden gehanteerd bij de aanpak van huiselijk geweld in Groningen.

De Wet tijdelijk huisverbod kent vijf subdoelen, welke beschreven zijn in hoofdstuk 1, waarvan het tweede, derde en vierde doel ook daadwerkelijk aan de hand van de uitvoering in Groningen op effectiviteit onderzocht kunnen worden en het eerste en het vijfde doel niet. Zo kan het eerste doel, de preventieve werking van een huisverbod op herhaald slachtofferschap, niet worden onderzocht omdat de huisverboden in Groningen, maar ook landelijk, voornamelijk gepaard gaan met een strafrechtelijk traject. Daarnaast worden er in Groningen vrijwel geen huisverboden opgelegd bij kindermishandeling (subdoel vijf) en kan het effect van de wet op dit punt niet beoordeeld worden. Tevens is het signaal dat mogelijk door het huisverbod afgegeven wordt lastig te onderscheiden van het signaal dat door een strafrechtelijk traject afgegeven wordt, omdat er veelal sprake is van samenloop tussen de Wet tijdelijk huisverbod als bestuursrechtelijke maatregel en een strafrechtelijk traject. Desalniettemin zal de signaalfunctie van het huisverbod mee worden genomen in het onderzoek om te kunnen analyseren of het huisverbod mogelijk meerwaarde heeft ten opzichte van het signaal dat een strafrechtelijk traject afgeeft.

Positieve effecten worden verwacht door de snelheid waarmee de hulpverlening wordt ingezet bij huisverboden en het tijdelijk uit elkaar halen van de partners, waardoor aan het slachtoffer bescherming wordt geboden en er rust gecreëerd wordt (doel drie). Deze effecten kunnen echter beïnvloed worden door het type relatie en het type pleger. Verwacht wordt dat wanneer er sprake is van controlerend geweld, psychopathologie bij de uithuisgeplaatste en middelengebruik bij de uithuisgeplaatste, dit een negatieve invloed zal hebben op de ervaren bescherming door de achterblijver. Deze verschillende typen relaties en verschillende typen

plegers kunnen tevens effect hebben op de effectiviteit van de methodiek.

De positieve effecten die worden verwacht door middel van de methodiek 'Eerste hulp bij een huisverbod' zijn het stoppen van de crisis (waarbij gebruik wordt gemaakt van het doorbreken van de geweldsspiraal) en de begeleiding naar vervolghulp om het geweld op de langere termijn te stoppen (doel twee). Met het doorbreken van de geweldsspiraal wordt getracht een einde te maken aan het geweld. De geweldsspiraal gaat ervan uit dat er sprake is van een negatieve spiraal, waarbij processen van macht en controle over de partner steeds meer de overhand krijgen. Uit de omschrijving van de verschillende typen blijkt echter dat niet iedere relatie zich kenmerkt door deze negatieve spiraal en dat niet iedere plegger op zoek is naar macht en controle. Belangrijk is daarom om bij het meten van de effectiviteit rekening te houden met deze verschillende typen. Ook zou het versterken van het sociale netwerk een ondersteuning bieden bij het voorkomen van geweld door de geïsoleerde positie van het gezin te versterken en door de angst voor sancties op het geweld te vergroten.

Voor de begeleiding naar de vervolghulpverlening is het tevens van belang rekening te houden met het type plegger, omdat het type invloed kan hebben op de mate waarin inzicht in het eigen gedrag mogelijk is en dit kan daarmee de motivering voor vervolghulp beïnvloeden. Meer psychopathologie bijvoorbeeld maakt inzicht in het eigen gedrag minder goed mogelijk, waardoor de plegger eerder de ander de schuld zal geven voor zijn gedrag, minder verantwoordelijkheid neemt en hierdoor minder gemotiveerd is te werken aan verandering van het gedrag. Daarnaast is het bij de begeleiding naar de vervolghulp essentieel dat het crisisinterventieteam een goed plan van aanpak voor de vervolghulpverlening maakt. Vraaggestuurde hulpverlening is hierbij gewenst om de acceptatie van vervolghulp te vergroten.

Er bestaan onder de ketenpartners die gezamenlijk uitvoering geven aan de Wet tijdelijk huisverbod in de provincie Groningen verschillende beelden over wat de uithuisgeplaatste, de achterblijver en het type relatie tussen beide kenmerkt. Het voorleggen van de onderzochte kenmerken wijst dan ook uit dat de meeste kenmerken meegenomen moeten worden in het onderzoek.

4.2 Hypothesen en invloedrijke factoren

De bevindingen uit de literatuurstudie hebben geleid tot de volgende hypothesen:

- Herhaling van geweld is binnen een jaar na de interventie onder uithuisgeplaatste verdachten van partnergeweld lager dan onder verdachten van partnergeweld die geen huisverbod hebben gehad.

Daarnaast wordt bereikt dat:

- Een huisverbod tot meer (gevoelens van) rust en bescherming tegen herhaling van geweld bij slachtoffers leidt dan wanneer er geen huisverbod is opgelegd.
- Uithuisgeplaatste verdachten van huiselijk geweld meer blijk van erkenning geven van het hebben laten zien van ontoelaatbaar gedrag dan verdachten die niet uit huis werden geplaatst.
- De acceptatie, intensiteit en snelheid van (vervolg)hulpverlening bij verdachten en slachtoffers van partnergeweld die een huisverbod hebben gehad hoger is dan bij verdachten en slachtoffers van partnergeweld die geen huisverbod hebben gehad.
- De betrokkenen bij een huisverbod meer tevreden zijn over de hulpverlening, dan betrokkenen zonder huisverbod.

De volgende invloedrijke factoren zijn daarnaast uit de literatuurstudie naar voren gekomen:

- Leeftijd
- Etniciteit
- Werk
- Opleiding
- Gezinsinkomen
- Burgerlijke staat
- Aantal kinderen (gezamenlijk en eventueel van één van beide partners)
- Samengesteld gezin
- Het sociale netwerk
- Middelengebruik
- Psychopathologie
- Multi-problem gezin
- Geschiedenis van het geweld binnen de relatie
- Ernst van het geweld
- Aard van het geweld
- Type pleger
- Type relatie:

- Sprake van gewelddadig gedrag pleger en/of slachtoffer
- Controlerend gedrag pleger en/of slachtoffer
- Voortgang van de relatie
- Geschiedenis van geweld in het gezin van herkomst

Literatuur

- Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld Groningen (2008). *Eindrapportage Pilot Huisverbod Groningen*. Groningen, S. N.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Bell, M.E. & Goodman, L.A. (2001). Supporting battered women involved with the court system. *Violence Against Women*, 7, 1377-1404.
- Bennett Cattaneo, L. & Goodman, L.A. (2005). Risk factors for reabuse in intimate partner violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 6, 141-175.
- Bennett, L., Goodman, L., & Dutton, M. A. (2000). Risk assessment among batterers arrested for domestic assault: The salience of psychological abuse. *Violence Against Women*, 6, 1190–1203.
- Bybee, D. & Sullivan, C.M. (2005). Victimization of battered women 3 years after exiting a shelter program. *American Journal of Community Psychology*, 36, 85-96.
- Cho, H., & Wilke, D.J. (2010). Does police intervention in intimate partner violence work? Estimating the impact of batterer arrest in reducing revictimization. *Advances in Social Work*, 11, 283-302.
- Davies, P. T., & Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116, 387-411.
- Delsol, C., & Margolin, G. (2004). The role of family-of-origin violence in men's marital violence. *Clinical Psychology Review*, 24, 99-122.

- Dijkstra, S. (2001). *Kinderen (v/m) die getuige zijn van geweld tussen hun ouders. Een basisverkenning van korte- en langetermijneffecten*. Bilthoven: Dijkstra, onderzoek en advies.

- Dutton, D.G., Golant, S.K., & Pijnaker, H. (2000). *De partnermishandelaar*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

- Dutton, D.G., Starzomski, A., & Ryan, L. (1996). Antecedents of abusive personality and abusive behavior in wife assaulters. *Journal of Family Violence* 11, 113–132.

- Erickson, M. H. (1954). Special techniques of brief hypnotherapy. *Journal of Clinical & Experimental Hypnoses*, 2, 109-129.

- Fals-Stewart, W., Golden, J., & Schumacher, J. A. (2003). Intimate partner violence and substance use: A longitudinal day-to-day examination. *Addictive Behaviors*, 28, 1555–1574.

- Fischer, K. & Rose, M. (1995). When ‘enough is enough’: Battered women’s decision making around court orders of protection. *Crime & Delinquency*, 41, 414-429.

- Flikweert, M. & Lünemann, K. (2003). *Hulp verlenen aan het gezin. Literatuurstudie naar systeemgerichte benadering in geval van huiselijk geweld*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Foran, H. M., & O'Leary, K. D. (2008). Alcohol and intimate partner violence: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 28, 1222-1234.

- Godbout, N., Dutton, D. D., Lussier, Y., & Sabourin, S. (2006). Early exposure to violence, domestic violence, attachment representations, and marital adjustment. *Personal Relationships*, 16, 365-384.

- Goldfarb, S.F. (2008). Reconceiving civil protection orders for domestic violence: can law help end the abuse without ending the relationship? *Cardozo Law Review*, 29, 1487-1551.

- Gondolf, E. W. (2002). *Batterer Intervention Systems. Issues, Outcomes and Recommendations*. New York: Sage.

- Groen, M. & Lawick, J. van (2007). *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Amsterdam: Van Gennip.

- Groot, G. de & Eijkern, L. van (2008). *Eerste hulp bij een huisverbod. 10-daagse crisisbulpverlening bij (dreigend) huiselijk geweld*. Utrecht: Movisie.

- Holtzworth-Munroe, A., Meehan J.C., Rehman, U. & Marshall, A.D. (2002). Intimate partner violence: An introduction for couple therapists. In Gurman, A. S., & Jacobson, N. S. (Eds.), *Clinical Handbook of Couple Therapy, 3th edition* (pp. 441-465). New York: Guilford.

- Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Lebanon, NH: University Press of New England.

- Johnson, M. P., & Ferraro, K. J. (2000). Research on domestic violence in the 1990s: Making distinctions. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 948-963.

- Johnson, M.P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and Family*, 57, 283-294.

- Lackey, C., & Williams, K. R. (1995). Social bonding and the cessation of partner violence across generations. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 295–305.

- Lee, M. Y., Uken, A., & Sebold, J. (2009). Accountability for change: Solution focused treatment of domestic violence offenders. In Lehman, P., & Simmons, C. A. (Eds), *Strength-based batterer intervention. A new paradigm in ending family violence*. (pp 55-88). New York: Springer.

- Lipchik, E., Sirls, E.A. & Kubicki, A.D.(1997). Multifaceted approaches in spouse abuse treatment. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 1, 131-148.

- Lipsey, M. W., Wilson, D. B., Cohen, M. A., & Derzon, J. H. (1997). Is there a causal relationship between alcohol use and violence? A synthesis of evidence. In: Galanter, M., (red.) *Alcohol and Violence: Epidemiology, Neurobiology, Psychology, Family Issues. Recent Developments in Alcoholism, Vol. 13* (pp. 245–282). New York: Plenum Press..

- Logan, T.K. & Walker, R. (2009). Civil protective order outcomes: Violations and perceptions of effectiveness. *Journal of Interpersonal Violence, 24*, 675-692.

- Lünemann, K.D., Tak, P.J.P. & Piechocki D.J.G. (2002). *Interventie door uithuisplaatsing. De juridische mogelijkheden van uithuisplaatsing van plegers van huiselijk geweld in Oostenrijk en Duitsland*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Miller, W. R., & Rollnick, S. (2002). *Motivational interviewing. Preparing people for change*. New York: Guilford.

- Ministerie van Justitie (2002), *Privé geweld – publieke zaak: Een nota over de gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld*. Den Haag: XXX

- Moffitt, T. E., Krueger, R. F., Caspi, A., & Fagan, J. (2000). Partner abuse and general crime: How are they the same? How are they different? *Criminology, 38*, 199-232.

- Moore, T. M., Stuart, G. L., Meehan, J. C., Rhatigan, D. L., Hellmuth, J. C., & Keen, S. M. (2008). Drug abuse and aggression between intimate partners: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 28*, 247-274.

- Murphey, C. M., O'Farrell, T. J., Fals-Stewart, W., Feehan, M. (2001). Correlates of intimate partner violence among male alcoholic patients. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 69*, 528–540.

- Neeleman, A., & Toering, I. (2010) Als de liefde heeft toegeslagen...Groepsbehandeling voor paren met geweld in hun relatie. *Tijdschrift voor Psychotherapie, 36*, 230-245.

- O'Farrell, T. J., Fals-Stewart, W. Murphy, M., & Murphy, C. M. (2003). Partner violence before and after individually based alcoholism treatment for male alcoholic patients, *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71*, 92–102.

- Oka, M., & Whiting, J. B. (2011). Contemporary MFT theories and intimate partner violence: A review of systemic treatments. *Journal of Couple & Relationship Therapy, 10*, 34-52.

- Regionale Projectgroep Huisverbod (2010). *Procesevaluatie Wet tijdelijk huisverbod. De toepassing van de Wet tijdelijk huisverbod in de regio Groningen in de periode van 1 april 2009 tot 1 april 2010*. Groningen: S. N.
- Schreijenberg, A., Vaan, K. B. M. de, Vanoni, M. C., & Homburg, G. H. J. (2010). *Procesevaluatie Wet tijdelijk huisverbod*. Amsterdam: Regioplan.
- Sherman, L.W., & Berk, R.A. (1984). The specific deterrent effects of arrest for domestic assault. *American Sociological Review*, 49, 261-272.
- Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden (2008). *Wet tijdelijk huisverbod & Memorie van Toelichting*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Stith, S.M., Rosen, K.H., & McCollum, E.E. (2003). Effectiveness of couples treatment for spouse abuse. *Journal of Marital & Family Therapy*, 29, 407-426.
- Turnell, A., & Edwards, S. (1999). *Signs of safety; A solution and safety oriented approach to child protection casework*. New York: Norton.